

Як, все таки, перемогти банк і повернути свій депозит, коли, навіть, втратив віру у його повернення.

Аналітико-правова довідка

(по окремим питанням повернення банками депозитів фізичних осіб на основі судової практики 2020-2023 років)

В Україні на протязі всього часу незалежності і дотепер продовжується очевидне протистояння комерційних банків та фізичних осіб внаслідок виникнення ситуацій, коли банки з тих чи інших підстав відмовляють депозитним вкладникам у поверненні їхніх коштів, заперечуючи, навіть, право на депозит, а останні наполягають на такому праві.

При цьому банки, як правило, діють вкрай недобросовісно, перекладаючи відповідальність за проблемну ситуацію із себе на депозитного вкладника та, використовуючи свою економічну міць і потужне банківське лоббі для формування судової практики на захист своїх корпоративних інтересів.

Нашою об'єднаною командою (юридична фірма «Імператив Плюс», адвокатське об'єднання «Верітас») у 2019 році на нашому сайті для широкого загалу представлялась узагальнена аналітика боротьби банків і депозитних вкладників за період з 90-х років минулого століття по 2019 рік включно під назвою «Як повернути свій депозит, коли, навіть, втратив віру у його повернення» з рекомендаціями по захисту своїх прав.

Станом на 2019 рік здавалось, що всі невизначеності судової практики у минулому, а депозитні вкладники, нарешті, отримали більш-менш дієвий практичний механізм захисту від банківських зловживань.

Цей механізм ґрунтувався на двох основоположних постановках Великої Палати Верховного Суду: від 10 квітня 2019 року у справі № 463/5896/14ц та від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16ц.

У першій спростовувались типові доводи банків, якими вони, зазвичай, обґрунтовували неповернення.

Зокрема, у постанові дослівно прописувалось, що:

«Недотримання уповноваженими працівниками банку вимог законодавства у сфері банківської діяльності та внутрішніх вимог банку щодо залучення останнім вкладу (депозиту) (зокрема, й через видачу документів на підтвердження внесення коштів, які не відповідають певним вимогам законодавства та умовам договору банківського вкладу) не може свідчити про недотримання сторонами письмової форми цього договору.

Відкриття відповідних рахунків та облік на них коштів у національній та іноземній валюті, залучених згідно з чинними законодавством від юридичних і фізичних осіб на підставі укладених у письмовій формі договорів банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку. Необлікування банком таких коштів не може вважатися недодержанням сторонами відповідного договору банківського вкладу (депозиту) його письмової форми».

Така позиція супроводжувалась висновком, що депозитні вклади підлягають у цих ситуаціях безумовному поверненню.

У другій постанові прописувались складові стягнень.

За цією постановою беззаперечно підтверджувалось, що депозитний вкладник має право на стягнення:

- номінальної суми депозиту;
- процентів за період дії депозитних договорів;
- процентів за ставкою «на вимогу» після закінчення строку дії депозитних договорів по день стягнення;
- санкційних стягнень за ч. 2 ст. 625 ЦК України (інфляційних втрат та 3 % річних за кожен день прострочення з застосуванням 3-річного законного строку позовної давності (за 3 роки перед заявленням позову);

- пені у розмірі 3 % (увага!!!) від усіх утримуваних сум за кожен день прострочення згідно ч. 5 ст. 10 ЗУ «Про захист прав споживачів» з застосуванням скороченого однорічного строку позовної давності (12 місяців до звернення до суду).

Судам лише надавалось право на підставі ч. 3 ст. 551 ЦК України зменшувати розмір останньої пені до розумного розміру, оскільки вона зростала синергетично.

Фактично, суди при визначенні кінцевої суми пені стали орієнтуватись або на подвійну суму стягнення по відношенню до основних нарахувань, або щоб депозитний вкладник компенсував втрати по процентам по день стягнення.

У будь-якому разі депозитні вкладники дійсно отримали більш-менш реально адекватний механізм по захисту своїх прав.

Ця практика, як орієнтир, залишається і наразі актуальною, як і наші рекомендації по захисту прав.

Проте відбулися і суттєві зміни.

Як виявилось, банківське лоббі не полишило спроб змінити, здавалось вже остаточно усталені правові підходи.

Основна атака була спрямована на нівелювання можливостей по стягненню пені за ЗУ «Про захист прав споживачів».

Банками стало заявлятися, що судові рішення по її стягненню із-за високих сум нарахувань створюють загрозу руйнації банківської системи.

На цій основі по протекції Національної асоціації банків України у вересні 2020 року на касаційний розгляд Великої Палати Верховного Суду виявилась переданою судова справа № 320/5115/17, у якій ініціювалось питання про зміни бази обрахунку названої пені (не «від усіх утримуваних сум», а лише процентів за депозитом), що відразу мінімізувало розрахунки, хоча сам факт можливості стягнення пені під сумнів не ставився.

Кінцева постанова у цій справі № 320/5115/17ц була прийнята Великою Палатою Верховного Суду більше чим через рік після передачі, а саме 9 листопада 2021 року.

При цьому, названа постанова Великої Палати Верховного Суду від 9 листопада 2021 року у справі № 320/5115/17ц взагалі кардинально змінила практику стягнень нарахувань та вирішила питання, які при передачі справи на касаційний розгляд, навіть, не ставилися.

Питання визначення бази пені за ЗУ «Про захист прав споживачів» у ній делікатно (!) і технічно було обійдено.

За змістом постанови зформований висновок, що стягнення споживчої пені і процентів є можливим лише у разі порушення договірних зобов'язань та якщо депозитний вкладник на певному етапі, захищаючи свої права, вимагав розірвання

депозитного договору, то, навіть, при продовжуваному неповерненні вкладу, договір вважається розірваним, юрисдикція Закону України «Про захист прав споживачів» припиняється та стягнення пені за цим законом унеможлиблюється, як і подальших процентів (крім стягнень за ч. 2 ст. 625 ЦК України з обмеженням 3-х річним строком позовної давності). Хоча до цього за касаційною практикою такі заяви про розірвання чи неповернення коштів були маркером визначення дати для розрахунку пені і подальших процентів «на вимогу».

У позові позивачу у справі № 320/5115/17 про стягнення пені та процентів було повністю відмовлено при неповернутих вкладах.

Саме так почали вирішуватись усі справи.

При цьому, за подібних правових підходів і подібних трактовках виявлялось, що при неповерненні вкладів депозитному вкладнику взагалі не вигідно захищати права через вимоги до банків про повернення коштів через закінчення строків чи через опцію розірвання договорів, оскільки таким чином він тільки погіршує своє становище через позбавлення себе права на санкційні стягнення пені та процентів.

Більш того, за подібних підходів виявлялось, що банком, навіть, вигідно не повертати депозитні кошти про зловживаннях своїх працівників, оскільки відповідальність мізерна і лише у межах 3-х років за ч. 2 ст. 625 ЦК України, а за межами цього строку її взагалі немає і банк може вільно користуватись чужими грошима і по суті ще і заробляти на них.

Певно, подібна суперечливість по типовим справам, яка явно не відповідала закріпленому у ст. 3 ЦК України нормативному принципу справедливості, у 2022 році під впливом жорсткого протистояння депозитних вкладників і банків, привела до чергової часткової зміни судової практики у аспекті, зокрема, нарахувань за ч. 2 ст. 625 ЦК України, у т.ч. і на основі справ, що супроводжувались нашою командою.

Так, у 2022 році на основі постанови Великої Палати Верховного Суду від 25 січня 2022 року у справі № 761/16124/15ц відбулося повернення до практики 2016 року, **що стягнення за ч. 2 ст. 625 ЦК України не обмежується строками позовної давності.**

Сама постанова прямо цього не передбачала, але з контексту це слідувало, виходячи з підтвердження у ній правового постулату ст. 559 ЦК України (зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином) та з посилання, що у відповідності до ч. 1 ст. 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання, наступають наслідки, встановлені договором або законом.

На цьому підґрунті змінилась практика у вказаному вище ключі.

Автор аналітики рахує таку позицію абсолютно правильною (як рахував її такою завжди).

За змістом ч. 2 ст. 625 Цивільного кодексу України, що системно підтримується судовою практикою, нарахування 3 % річних за прострочення грошових зобов'язань **входить до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника (спеціальний вид цивільно-правової відповідальності) за здійснення прострочення, оскільки виступає способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодування матеріальних втрат (збитків) кредитора та отримання компенсації (плати) від боржника за користування утримування грошовими коштами, належними до сплати кредитору.**

Відповідно до ч. 2 ст. 628 Цивільного кодексу України на вимогу вкладнику до банку (фінансової установи) про видачу вкладу позовна давність не поширюється.

Отже, дійсно, вона ніяк не поширюється і на невід'ємну складову зобов'язання про видачу вкладу.

Автором аналітики підкреслюється, що саме на основі цієї правової позиції нам вдалося дозахистити у Верховному Суді законні права депозитного вкладника, стосовно котрого апеляційним судом кінцеве рішення приймалось на базі постанови ВП ВС від 9 листопада 2021 року у справі № 320/5115/17 (див. постанову Верховного Суду від 30 листопада 2022 року у справі № 757/24677/18) і вже довиконати реально судові рішення.

Також у нових умовах наша команда відпрацьовує нові правові технології.

Зокрема, з огляду на те, що пеня за Законом України «Про захист прав споживачів» виконувала в депозитних правовідносинах компенсаційну функцію покриття збитків депозитних вкладників від тривалого неповернення депозитів, що завжди до 9 листопада 2021 року підкреслювалось судовою практикою, то на сьогодні із-за унеможливлення стягнення пені із-за змінених підходів, наша команда стала розраховувати збитки у формі упущеної вигоди (недоотриманих процентів), заявляючи позови про їх стягнення по день заявлення нових позовів.

Такі справи вважаємо мають очевидну перспективу.

Крім того, всі юридичні команди, які практикують у даному сегменті (не тільки ми), активно працюють по відновленню практики за ЗУ «Про захист прав споживачів», зламаной явно пролоббійованим судовим рішенням.

Також у цій аналітиці звертаємо увагу на слідуюче.

На основі постанови Великої Палати Верховного Суду від 1 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16ц нарешті, в Україні стала формуватися позитивна практика по задоволенню позовів про відшкодування моральної шкоди, спричиненої тривалим неповерненням депозитів.

Ці позови, на наш погляд, мають очевидну перспективу у майбутньому, що підкреслювалось і у нашій попередній аналітиці.

Взагалі, наша юридична команда вважає (і вважала завжди), що з урахуванням правового постулату, закріпленого у ст. 599 ЦК України (зобов'язання припиняється виконанням, здійсненим належним чином) з урахуванням припису п. 2 ч. 1 ст. 268 ЦК України про непоширеність строків позовної давності на витребування вкладів від банків та фін.установ, всі стягнення на користь депозитних вкладників по всім складовим мають здійснюватися без часових обмежень.

Продовжуємо працювати у цьому напрямку.

ВИСНОВКИ

При наявності очевидних суперечностей і протиріч, незважаючи на спротив банківського лоббі, в Україні все-таки сформувався (хоча і не ідеальний) правовий механізм, який дозволяє депозитним вкладникам реально захищати свої права по поверненню депозитних вкладів та нарахувань за ними за конструкцією ст. ст. 1058-1061 ЦК України.

Також цей механізм останнім часом доповнено можливістю стягнення збитків у формі упущеної вигоди (ст. 624 ЦК України) та моральної шкоди (ст. 1167 ЦК України).

Слід врахувати, що правовий захист депозитних вкладників по поверненню депозитних вкладів та супутніх нарахувань не обмежений строками позовної давності.

По стягненню збитків та моральної шкоди обмеження існують, але вони долаються при кваліфікованому правовому підході.

Отже, депозитні вкладники мають можливість захищати свої права і при бажанні можуть це здійснювати.

Причому, можуть це робити як депозитні вкладники, котрі ще цього не вчиняли, так і ті, котрі вже пройшли судові процедури з відсудженням своїх коштів.

Останні можуть довідсуджувати додаткові суми.

Це стосується можливостей:

- по стягненню моральної шкоди (результат гарантований майже на 100%, оскільки право на вклади підтверджено попередніми рішеннями);
- по стягненню збитків (якщо виключена пеня за ЗУ «Про захист прав споживачів» за практикою 2021-2023 років);
- по досягненню санкційних стягнень за ч. 2 ст. 625 ЦК України (якщо по ним застосовувався судом трьохрічний строк позовної давності).

Все залежить від прагнення і волі захищати свої права.

Запрошуємо до співпраці з нашою командою!!!

Ми не тільки забезпечуємо позитивний судовий результат, але і реальне виконання.

Наша команда - це приватне підприємство «Юридична фірма «Імператив Плюс» (код ЄДРПОУ 35548475), юридична адреса: 07302, Київська область, м. Вишгород, вул. Шолуденка, 6-Г, офіс 188-189, тел.: 050-574-21-85, 096-418-28-29, електронна пошта: imperativ2004@ukr.net.

Адвокатське бюро Лупейка О.В. (код ЄДРПОУ 43742570), юридична адреса: 07302, Київська область, м. Вишгород, вул. Шолуденка, 6-Г, офіс 188-189, тел.: 050-574-21-85, 096-418-28-29, електронна пошта: imperativ2004@ukr.net.

Адвокатське об'єднання «Адвокатська компанія «Верітас» (код ЄДРПОУ 34313919), юридична адреса: 49000, м. Дніпро. Вул. Клари Цеткін, будинок 6-А, тел.: 050-358-2779, 097-368-72-27, ел. пошта: andruseiko@veritas.ua.

З повагою,
директор ПП ЮФ «Імператив Плюс»,
адвокат

О.В. Лупейко